

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра спеціальної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор
з науково-педагогічної роботи

« _____ » _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Психологічний супровід сімей»

підготовки бакалаврів
(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

що викладається в межах ОПП Олігофренопедагогіка. Психокорекційна педагогіка першого(бакалаврського) рівня вищої освіти для здобувачів з спеціальності 016 Спеціальна освіта спеціалізація 016.02 Олігофренопедагогіка

Львів 2023 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Кафедрою спеціальної освіти факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка Робоча програма з дисципліни ” Психологічний супровід сімей “для студентів за напрямом підготовки : 01 Освіта / Педагогіка ,016 «Спеціальна освіта».

РОЗРОБНИК РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ: *Андрейко Богдана Володимирівна*, к.психол.наук, доцент кафедри спеціальної освіти факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка..

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри спеціальної освіти
Протокол № 1 від «28» серпня 2023 року
Завідувач кафедри _____ (Островська К.О.)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено Вченою радою факультету педагогічної освіти
Протокол від № 1 від «30» серпня 2023 року

“ _____ ” _____ 2023 року Голова _____ доц. Герцюк Д.

1. Опис навчальної дисципліни

(Витяг з робочої програми навчальної дисципліни

“ Психологічний супровід сімей ”)

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньокваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		<i>денна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>0101 Педагогічна освіта</u> (шифр і назва) Напрямок підготовки 016 «Психологічний супровід сімей» (шифр і назва)	Нормативна
Модулів – 2	Напрямок <u>6.030102</u> – психологія (шифр, назва)	<i>Рік підготовки:</i>
Змістових модулів –2	Спеціальність : «Психологічний супровід сімей»	4-й
Курсова робота – немає		<i>Семестр</i>
Загальна кількість годин – 32		5-й
		<i>Лекції</i>
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 1,5	Освітньокваліфікаційний рівень: бакалавр	16 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>
		16 год.
		<i>Лабораторні</i>
		-
		<i>Самостійна робота</i>
		-
<i>ІНДЗ: –</i>		
	<i>Вид контролю – Екзамен</i>	

2. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчання

2.1. *Мета* :Метою нормативної дисципліни «Психологічний супровід сімей» є засвоєння студентами системи знань про закономірності формування сім’ї, кризовими періодами сімейного життя та представити напрямки психологічної допомоги сім’ї, сприяти

кваліфікованій підготовці фахівців у сфері освіти, здатних професійно виконувати функції сімейних консультантів

2.2. Завданнями курсу передбачено:

- ознайомити студентів із сучасною вітчизняною та закордонною літературою із психологічної допомоги сім'ї.
- розкрити особливості та закономірності розвитку та становлення сім'ї
- надати інформацію про методи та прийоми роботи із сім'ями;
- ознайомити студентів з основними науковими уявленнями про зміст подружніх стосунків (типи сімей, їх функцій, динаміка подружніх взаємин тощо);
- З'ясувати особливості застосування методів дослідження у вивченні подружньої взаємодії;
- формувати здатність до критичного осмислення інформації, вироблення нових знань у сфері психології сім'ї та формування навичок їх застосування у професійній діяльності;
- формувати в студентів професійний інтерес до роботи з сім'ями різних категорій;
- вирахувати в студентів таких важливих професійних рис корекційного педагога, як доброзичливість, тактовність і коректність, відповідальність за результати своєї діяльності, терпіння, здатність до емпатії, повага та любов до вихованців, професійна чесність та порядність;
- розширювати професійний світогляд студентів, педагогічну ерудицію

сприяти усвідомленню студентами засобів і напрямків професійного самовдосконалення.

Результатом впровадження курсу в навчальну програму для засвоєння студентами системи знань про закономірності формування сім'ї, кризовими періодами сімейного життя та представити напрямки психологічної допомоги сім'ї, сприяти кваліфікованій підготовці фахівців у сфері освіти, здатних професійно виконувати функції сімейних консультантів.

2.3. Компетентності (за освітньою програмою)

2.3.1. Загальні компетентності

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-11. Здатність приймати обґрунтовані рішення

2.3.2. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

СК-6. Здатність працювати в команді, здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю в різних типах закладів.

СК-7. Здатність дотримуватися вимог до організації корекційно-розвивального освітнього середовища.

СК-10. Здатність до системного психолого-педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами.

СК-11. Здатність дотримуватися основних принципів, правил, прийомів і форм суб'єкт-суб'єктної комунікації.

- СК-12. Здатність організувати дитячий колектив, створювати в ньому рівноправний клімат і комфортні умови для особистісного розвитку вихованців та їхньої соціальної інтеграції.
- СК-13. Здатність будувати гармонійні відносини з особами з психофізичними порушеннями, їхніми сім'ями та учасниками спільнот без упередженого ставлення до їх індивідуальних потреб.
- СК 19. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій
- СК 20. Здатність організувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову)
- СК 21. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту

2.3.3. Програмні результати навчання (за освітньою програмою)

- РН 2. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування конкретних задач спеціальної та інклюзивної освіти.
- РН 13. Володіти методиками сприяння соціальній адаптації осіб з особливими освітніми потребами, їхньої підготовки до суспільної та виробничої діяльності.
- РН 16. Приймати обґрунтовані рішення з урахуванням цілей, ресурсних і законодавчих обмежень, ціннісних орієнтирів.
- РН 17. Мати навички самостійного навчання та пошуку необхідної інформації.
- РН 19. Створювати відповідний клімат у корекційно-педагогічному та інклюзивному середовищі.
- РН 20. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження
- РН 21. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій .

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Психологія сім'ї як наука:

Вивчення основних понять, методів та підходів у психології сім'ї, роль сімейних відносин у формуванні особистості. Актуальність вивчення психології сім'ї. Предмет, принципи та завдання психології сім'ї. Методи вивчення сім'ї. Зв'язок психології сім'ї з іншими науками (філософія, медицина, педагогіка, загальна та соціальна психологія). Основні етапи становлення сім'ї. І функції сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2001.-96 с.
2. Кравець В. Психологія сімейного життя: В 2-х ч. - Тернопіль, 1995. – 695 с
3. Андрейко Б.В. Пренатальні аспекти спілкування матері і дитини як двох абсолютних комунікативних партнерів / Андрейко Б.В. // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць «Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету». Вип. 38. 2007. С. 259-260. 5. Андрейко Б.В. Соціальні проблеми, що детермінують емоційні стани батьків дитини з порушенням розвитку / Андрейко Б.В. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки. Вип.1. 2016. С. 156-160.

4. Андрейко Б.В., Островська К.О. Психотерапевтична робота з батьками дітей з особливими потребами з використанням короткотермінової терапії зосередженої на вирішенні BSFT / Андрейко Б.В., Островська К.О. //Психологічний часопис. Науково-практичний журнал Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. № 1(5). 2017. С. 5-17.

Тема 2. Становлення подружжя. Подружня гармонія:

Аналіз етапів становлення подружньої пари: (знайомство, етапи закоханості, формування стійких стосунків.) Розуміння факторів, що впливають на дружню гармонію. Ключові аспекти партнерського взаєморозуміння та комунікації. Вивчення основних принципів побудови гармонійних відносин. Особливості адаптаційних періодів у сім'ї. Структурна сумісність (темпераментів, характерів, сили волі.).

ЛІТЕРАТУРА :

1. Андрейко Б.В. Пренатальні аспекти спілкування матері і дитини як двох абсолютних комунікативних партнерів / Андрейко Б.В. // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць «Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету». Вип. 38. 2007. С. 259-260. 5. Андрейко Б.В. Соціальні проблеми, що детермінують емоційні стани батьків дитини з порушенням розвитку / Андрейко Б.В. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки. Вип.1. 2016. С. 156-160.
2. *Бондаренко О.Ф.* Психологічна допомога особистості. - Харків, 1996.
3. *4.Бондарчук О.І.* Психологія сім'ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96с.

Тема 3. Подружні конфлікти та шляхи їх подолання

Розібратись з видами та причинами подружніх конфліктів та дізнатись шляхи їх подолання. Стресові ситуації в сім'ї.. Вивчення психологічної характеристики дітей що виховувались в атмосфері насильства. Феномен подружніх ревнощів. Причини розлучень, наслідки розлучень та методи і стратегії подолання конфліктних ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Островська, Л. Т. Музичко, Б. В. Андрейко. Розроблення технологій психотерапії та реабілітації внутрішньо переміщених осіб та учасників ООС К.О. Островська, Л.Т. Музичко, Б.В. Андрейко

2. Андрейко Б.В. Пренатальні аспекти спілкування матері і дитини як двох абсолютних комунікативних партнерів / Андрейко Б.В. // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць «Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету». Вип. 38. 2007. С. 259-260. 5. Андрейко Б.В. Соціальні проблеми, що детермінують емоційні стани батьків дитини з порушенням розвитку / Андрейко Б.В. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки. Вип.1. 2016. С. 156-160.
3. Сімейні конфлікти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: HTTPS://MOODLE.ZNU.EDU.UA/PLUGINFILE.PHP/23889/MOD_RESOURCE/CONTENT/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%20%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.PDF..
4. Глива Є. Вступ до психотерапії. – К.: Кондор, 2004. – 530 с.
5. Основи психотерапії: навчальний посібник // За ред.. К. В. Седих, О. О. Фільц – К.: Академвидав, 2016.- 192.с.

Тема 4. Психологічна діагностика сімейних взаємин:

Ознайомлення з методами та прийомами психологічної діагностики сімейних взаємин, вивчення основних показників здорових сімейних відносин. Діагностика психологічних особливостей подружньої пари. Вивчення стилів сімейного виховання. Розібратися з видами та принципами психологічного консультування сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Андрейко Б.В., Островська К.О. Психотерапевтична робота з батьками дітей з особливими потребами з використанням короткотермінової терапії зосередженої на вирішенні BSFT / Андрейко Б.В., Островська К.О. //Психологічний часопис. Науково-практичний журнал Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. № 1(5). 2017. С. 5-17.
2. Афанасьєва Т.М. Сімейні портрети. – К., 1984. – 140с.
3. Католик Г. Дитяча та юнацька психотерапія. – Львів: Астролябія, 2009. – 216 с.
4. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. – К.:Центр навч. літератури, 2019. – 424 с.
5. Психологія сім'ї [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://journals.pnu.edu.ua>.

Тема 5. Психологічна допомога сім'ї :

Розробка програм та методик для покращення сімейних взаємин, а також навичок ефективного спілкування між членами сім'ї. Особливості психокорекції подружніх відносин. Особливості психокорекції стосунків батьків з дітьми різного віку (дошкільного, шкільного віку). А також

можливість психокорекції взаємин батьків з підлітком. Розуміти загальні принципи ‘Сімейної психотерапії’.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Андрейко Б.В. Психологічна допомога батькам дітей з порушенням розвитку // «Психологія і особистість»: зб. наук. праць, Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. № 2 (10), ч. 2. 2016. С. 58-64. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Psios_2016_2%282%29_6
2. Андрейко Б.В., Островська К.О. Психотерапевтична робота з батьками дітей з особливими потребами з використанням короткотермінової терапії зосередженої на вирішенні BSFT / Андрейко Б.В., Островська К.О. //Психологічний часопис. Науково-практичний журнал Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. № 1(5). 2017. С. 5-17.
3. Андрейко Б.В. Психологічна допомога батькам дітей з порушенням розвитку // «Психологія і особистість»: зб. наук. праць, Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. № 2 (10), ч. 2. 2016. С. 58-64. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Psios_2016_2%282%29_6
4. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. – К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – 181 с.

Тема 6. Психологічне консультування сім'ї :

Розуміння основ психологічного консультування , розвиток навичок роботи з сім'ями з кризовими ситуаціями. Розгляд концепцій та технік психологічного консультування. Розвиток навичок активного слухання та ефективної комунікації із сімейною парою. Особливості надання психологічної допомоги дітям під час розлучення батьків . Та всім хто зазнав насильства у сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Консультування сім'ї [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://portal.iapm.edu.ua/portal/media/books/4a5429bb-d141-41a2-95ef-156de2e7457e.pdf>.

2. Презентація консультування [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://naurok.com.ua/konsultuvannya-sim-303156.html>.
3. Горноста́й П.П., Васильковская С.В. Теорія і практика психологічного консультування. – К., 1995. – 349с.
4. Психологія сім'ї / Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А. та ін.; За заг. ред. В.М. Поліщука. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2008. – 239 с.
5. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. – К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – 181 с.
6. *Варій М.Й.* Психологія особистості: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.

Тема 7. Психологічні особливості гендеру :

Навчання основам психологічного консультування та розвиток навичок роботи з сім'ями в кризових ситуаціях. Статева диференціація. Стадії статево-рольової соціалізації. Гендерна культура суспільства – як поняття. Ролі гендерної ідентичності особистості. Чоловіча та жіноча сексуальність. Та відмінність інтелекту чоловіків та жінок.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. – К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – 181 с.
2. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%9C%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9C.%D0%93.pdf>.
3. Andreyko B.V. The emotional state of parents in the structure of the stages of the experience of having a child with developmental disabilities / Andreyko B.V. // Journal of education culture and society. Wroclaw University. VOL 6, № 2. 2016. С. 150-157.
4. Andreyko B.V. Psychological analysis of sociogram and biographical method for investigating parents of children with special educational needs disabilities / Andreyko B.V., Subashkevych I.R. // Journal of education culture and society. Wroclaw University. Vol. 11, № 2. 2020. С. 114-120. Link: <https://jecs.pl/index.php/jecs/issue/current>

Тема 8. Психологічна допомога сім'ї в період розлучення:

Розробка найефективніших програм та методик для психологічної підтримки сімей у період розлучення. Етапи психологічного консультування сім'ї при розлученні. Психологічна допомога дитині під час розлучення батьків (особливості надання психологічної допомоги сім'ї, де є діти різного віку). Психологічна допомога дітям, що зазнали насильства у сім'ї. А також вироблення навичок сприйняття та адаптації дітей до нової ситуації.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Психологія сім'ї [Електронний ресурс] // Р. П. Федоренко – Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/pdf/153585033.pdf>.
2. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. – К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – 181 с.
3. Варій М.Й. Психологія особистості: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.

2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	с(п)	лаб	інд	ср		л	с(п)	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Загальні питання про психологію сім'ї												
Тема 1. Психологія сім'ї як наука	5	2	2			1						
Тема 2. Становлення подружжя. Подружжя гармонія	5	2	2			1						
Тема 3. Подружні конфлікти та шляхи їх подолання.	10	4	4			2						
Тема 4. Психологічна діагностика сімейних взаємин	6	2	2			2						
Тема 5. Психологічна допомога сім'ї	6	2	2			2						
Разом – зм. модуль 1	32	12	12	-	-	8						

Змістовий модуль 2. Психологічна допомога сім'ї												
Тема 6. Психологічне консультування сім'ї	6	2	2			2						
Тема 7. Психологічні особливості гендеру	6	2	2			2						
Тема 8. Психологічна допомога сім'ї в період розлучення	6	2	2			2						

5-6. Теми семінарських (практичних) занять

№	Назва теми	Кількість
з/п		годин
1	Психологія сім'ї як наука	2
2	Встановлення подружжя. Подружжя гармоні	2
3	Подружні конфлікти та шляхи їх подолання	2
4	Психологічна діагностика сімейних взаємин	2
5	Психологічна допомога сім'ї	2
6	. Психологічне консультування сім'ї	2
7	Психологічні особливості гендеру	2
8	Психологічна допомога сім'ї в період розлучення	2
	Разом	16

Тема 1. Психологія сім'ї як наука:

1. Які основні напрями вивчення психології сім'ї?
2. Які фактори впливають на психологічний клімат в сім'ї?
3. Які методи дослідження використовуються в психології сім'ї?
4. Які основні проблеми вивчення психології сім'ї?
5. Як психологія сім'ї взаємодіє з іншими галузями психології?

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2001.-96 с.
2. Кравець В. Психологія сімейного життя: В 2-х ч. - Тернопіль, 1995. – 695 с
3. Андрейко Б.В. Пренатальні аспекти спілкування матері і дитини як двох абсолютних комунікативних партнерів / Андрейко Б.В. // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць «Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету». Вип. 38. 2007. С. 259-260.
5. Андрейко Б.В. Соціальні проблеми, що детермінують емоційні стани батьків дитини з порушенням розвитку / Андрейко Б.В. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки. Вип.1. 2016. С. 156-160.
5. Андрейко Б.В., Островська К.О. Психотерапевтична робота з батьками дітей з особливими потребами з використанням короткотермінової терапії зосередженої на вирішенні BSFT / Андрейко Б.В., Островська К.О. // Психологічний часопис. Науково-практичний журнал Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. № 1(5). 2017. С. 5-17.

Тема 2. Становлення подружжя. Подружня гармонія:

1. Які етапи становлення подружнього життя?
2. Які основні чинники впливають на подружню гармонію?
3. Які рольові очікування впливають на стосунки в подружжі?
4. Як побудувати здорові стосунки в подружньому житті?
5. Як подружня гармонія впливає на психічне та фізичне здоров'я?

ЛІТЕРАТУРА :

4. Андрейко Б.В. Пренатальні аспекти спілкування матері і дитини як двох абсолютних комунікативних партнерів / Андрейко Б.В. // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць «Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету». Вип. 38. 2007. С. 259-260.
5. Андрейко Б.В. Соціальні проблеми, що детермінують емоційні стани батьків дитини з порушенням розвитку / Андрейко Б.В. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки. Вип.1. 2016. С. 156-160.
5. *Бондаренко О.Ф.* Психологічна допомога особистості. - Харків, 1996.
6. *4.Бондарчук О.І.* Психологія сім'ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96с.

Тема 3. Подружні конфлікти та шляхи їх подолання:

1. Які основні причини виникнення подружніх конфліктів?
2. Як вирішувати конфлікти у подружньому житті?
3. Як побудувати конструктивний діалог у подружньому житті?
4. Як психолог може допомогти подружньому життю вирішити конфлікт?
5. Як визначити, коли потрібна професійна допомога у вирішенні конфлікту?

ЛІТЕРАТУРА :

1. Андрейко Б.В. Пренатальні аспекти спілкування матері і дитини як двох абсолютних комунікативних партнерів / Андрейко Б.В. // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць «Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету». Вип. 38. 2007. С. 259-260. 5. Андрейко Б.В. Соціальні проблеми, що детермінують емоційні стани батьків дитини з порушенням розвитку / Андрейко Б.В. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки. Вип.1. 2016. С. 156-160.
2. Сімейні конфлікти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [HTTPS://MOODLE.ZNU.EDU.UA/PLUGINFILE.PHP/23889/MOD_RESOURCE/CONTENT/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%20%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.PDF.](https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/23889/mod_resource/content/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%20%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf)
3. Глива Є. Вступ до психотерапії. – К.: Кондор, 2004. – 530 с.
4. Основи психотерапії: навчальний посібник // За ред. К. В. Седих, О. О. Фільц – К.: Академвидав, 2016.- 192.

Тема 4. Психологічна діагностика сімейних взаємин:

1. Як проводиться психологічна діагностика сімейних взаємин?
2. Як визначити рольові функції кожного члена сім'ї?
3. Як оцінити рівень сприйняття та підтримки у сім'ї?
4. Як побудувати модель сімейних взаємин для допомоги у розв'язанні проблем?
5. Як розпочати психологічну допомогу сім'ї на основі діагностики?

ЛІТЕРАТУРА :

7. Андрейко Б.В., Островська К.О. Психотерапевтична робота з батьками дітей з особливими потребами з використанням короткотермінової терапії зосередженої на вирішенні BSFT / Андрейко Б.В., Островська К.О. // Психологічний часопис. Науково-практичний журнал Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. № 1(5). 2017. С. 5-17.
8. Афанасьєва Т.М. Сімейні портрети. – К., 1984. – 140с.
9. Католик Г. Дитяча та юнацька психотерапія. – Львів: Астролябія, 2009. – 216 с.
10. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. – К.: Центр навч. літератури, 2019. – 424 с.
11. Психологія сім'ї [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://journals.pnu.edu.ua>.

Тема 5. Психологічна допомога сім'ї:

1. Як формується програма психологічної допомоги сім'ї?
2. Як обрати методи та техніки для психологічної допомоги сім'ї?
3. Як враховувати індивідуальні особливості кожного члена сім'ї при наданні психологічної допомоги?
4. Як оцінити ефективність психологічної допомоги сім'ї?
5. Як забезпечити психологічну підтримку сім'ї після закінчення програми допомоги?

ЛІТЕРАТУРА :

1. Андрейко Б.В. Психологічна допомога батькам дітей з порушенням розвитку // «Психологія і особистість»: зб. наук. праць, Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. № 2 (10), ч. 2. 2016. С. 58-64. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Psios_2016_2%282%29_6
2. Андрейко Б.В., Островська К.О. Психотерапевтична робота з батьками дітей з особливими потребами з використанням короткотермінової терапії зосередженої на вирішенні BSFT / Андрейко Б.В., Островська К.О. // Психологічний часопис. Науково-практичний журнал Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. № 1(5). 2017. С. 5-17.
3. Андрейко Б.В. Психологічна допомога батькам дітей з порушенням розвитку // «Психологія і особистість»: зб. наук. праць, Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. № 2 (10), ч. 2. 2016. С. 58-64. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Psios_2016_2%282%29_6
4. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. – К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – 181 с.

Тема 6. Психологічне консультування сім'ї:

1. Як формується програма психологічного консультування сім'ї?
2. Як обрати методи та техніки для психологічного консультування сім'ї?

3. Як враховувати індивідуальні особливості кожного члена сім'ї при наданні психологічного консультування?
4. Як оцінити ефективність психологічного консультування сім'ї?
5. Як забезпечити психологічне консультування сім'ї після закінчення програми?

ЛІТЕРАТУРА :

1. Консультування сім'ї [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://portal.iapm.edu.ua/portal/media/books/4a5429bb-d141-41a2-95ef-156de2e7457e.pdf>.
2. Презентація консультування [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://naurok.com.ua/konsultuvannya-sim-303156.html>.
3. Горностай П.П., Васильковская С.В. Теорія і практика психологічного консультування. – К., 1995. – 349с.
4. Психологія сім'ї / Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А. та ін.; За заг. ред. В.М. Поліщука. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2008. – 239 с.
5. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. – К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – 181 с.
6. *Варій М.Й.* Психологія особистості: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.

Тема 7. Психологічні особливості гендеру:

1. Які основні різниці між чоловіками та жінками в психологічних особливостях?
2. Чому виникають гендерні стереотипи і як вони впливають на поведінку людини?
3. Які основні проблеми пов'язані з гендерною соціалізацією?
4. Чому важливо розуміти гендерні особливості при роботі з сім'єю?
5. Як можна враховувати гендерні особливості при наданні психологічної допомоги сім'ї?

ЛІТЕРАТУРА :

1. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. – К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – 181 с.
2. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШЛЮБУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/01/%D0%9C%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9C.%D0%93.pdf>.
3. Andreyko B.V. The emotional state of parents in the structure of the stages of the experience of having a child with developmental disabilities / Andreyko B.V. // Journal of education culture and society. Wroclaw University. VOL 6, № 2. 2016. С. 150-157.
7. Andreyko B.V. Psychological analysis of sociogram and biographical method for investigating parents of children with special educational needs disabilities / Andreyko B.V., Subashkevych I.R. // Journal of education culture and society. Wroclaw University. Vol. 11, № 2. 2020. С. 114-120. Link: <https://jecs.pl/index.php/jecs/issue/current>

Тема 8. Психологічна допомога сім'ї в період розлучення:

1. Як допомагати сім'ї при прийнятті розлучення?
2. Як побудувати сприятливе середовище для дитини під час розлучення батьків?
3. Як допомагати батькам зберегти позитивне ставлення одне до одного для благополучного розвитку дитини?
4. Як допомагати сім'ї адаптуватися до нового життя після розлучення?
5. Як забезпечити професійну психологічну допомогу у період розлучення?

ЛІТЕРАТУРА :

1. Психологія сім'ї [Електронний ресурс] // Р. П. Федоренко – Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/pdf/153585033.pdf>.
2. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. – К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – 181 с.
3. Варій М.Й. Психологія особистості: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	немає	

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	немає	

9. Індивідуальне навчально - дослідне завдання (в межах самостійної роботи протягом семестру)

Різновиди індивідуальних завдань:

Реферат – робота передбачає огляд та аналіз літературних джерел з певної проблематики, має містити власну думку автора.

Приблизна тематика рефератів:

1. Вплив сімейного конфлікту на психологічний розвиток дітей.
2. Роль батьків у психологічному супроводі дітей з особливими потребами.
3. Психологічні аспекти виховання дітей в одностатевих сім'ях.
4. Вплив розлучення батьків на психологічний стан дітей.
5. Психологічні аспекти виховання дітей у мультикультурних сім'ях.
6. Роль родинних традицій у психологічному розвитку дітей.
7. Психологічний супровід дітей, які виростили у дитячих будинках.
8. Вплив сімейного виховання на формування самооцінки у дітей.
9. Психологічні аспекти виховання дітей залежних від родини.
10. Вплив релігійної сфери на психологічний розвиток дітей.

Під час семестру студент може виконати одне завдання за власним вибором. Тематики розподіляються між студентами за індивідуальним вибором, але надалі за кожним студентом закріплюється обрана тема. Тематики не можуть повторюватися у різних студентів. Студент може виконувати індивідуальне завдання, розробляючи власну тему, яка попередньо має бути узгоджена із викладачем.

Вимоги до написання та презентації реферату: обсяг – не менше 7 сторінок друкованого тексту на папері формату А4, (не менше 10 сторінок рукопису). Шрифт - Times New Roman, 14 кегль, 1,5 інтервал. Поля: 2*2*2*2, Титульна сторінка, список літературних джерел – не менше 3 посилань. Робота має містити практичні приклади розладів, які розглядаються. Реферат презентується на практичному занятті, доповідь ілюструється презентацією, виконаною у програмі Power Point. **Оцінювання** – 10б (4б – зміст; 2б – оформлення, відповідне до вимог; 4б – доповідь, презентація).

2) Аналіз клінічного випадку: даний вид роботи передбачає аналіз описаного у науковому джерелі реального клінічного випадку, що включає в себе: анамнез, історію хвороби, психічний статус хворого, скарги під час звернення, постановку діагнозу. Аналізуючи випадок необхідно:

- Виділити основні чинники (причини) патологічного розвитку, обґрунтувати свою думку;
- Проаналізувати структуру дефекту (порушень);
- Простежити за динамікою (розвитком та трансформацією) патологічних симптомів;
- Виділити чинники та умови, за яких розгорталася яскрава патологічна симптоматика;
- Виділити чинники та умови, за яких спостерігалася позитивна динаміка;

- Сформулювати заключення та психологічні рекомендації щодо корекції порушень;
Вимоги до виконання та презентації: обсяг – не менше 5 сторінок друкованого тексту на папері формату А4, (не менше 6 сторінок рукопису). Шрифт - Times New Roman, 14 кегль, 1,5 інтервал. Поля: 2*2*2*2, Титульна сторінка, літературне джерело, з якого був взятий клінічний випадок. Індивідуальне завдання презентується на практичному занятті, доповідь ілюструється презентацією, виконаною у програмі Power Point. Оцінювання – 10б (5б – зміст; 1б – оформлення, відповідне до вимог; 4б – презентація).

10. Методи навчання

При викладанні навчальної дисципліни використовуються різноманітні методи та техніки – як традиційні, так і сучасні (особистісно-орієнтовані, інформаційно-комунікаційні тощо).

При цьому навчання є студентоцентричним та здійснюється через залучення до активної практичної діяльності. Зокрема, для активізації навчального процесу передбачено застосування інтерактивних методів навчання з використанням новітніх мультимедійних технологій

Вивчення навчальної дисципліни передбачає використання різноманітних методів та технік викладання і навчання:

Пояснювально-ілюстративний метод: лекція у формі розповіді – для пояснення складного теоретичного та (або) великого за обсягом навчального матеріалу.

Репродуктивний метод: відтворення і повторення способу діяльності за сформованим динамічним стереотипом дій – для засвоєння основних понять.

Активні методи навчання: послідовна й цілеспрямована постановка перед студентами завдань, розв'язуючи які вони активно засвоюють нові знання.

Метод проблемного викладу навчального матеріалу: створення проблемних ситуацій, надання допомоги студентам під час аналізу та подальшого спільного розв'язання поставлених завдань.

Частково-пошуковий (евристичний) метод: залучення студентів до самостійного розв'язання пізнавального завдання. При цьому студенти опановують різні способи пошуку інформації, формують переконаність в істинності нових знань, аналізують достовірність отриманих результатів та можливі помилки та труднощі.

Дослідницький метод: залучення студентів до самостійного розв'язання завдання наукового характеру з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. *Наочні методи:* ілюстрування, демонстрування, комп'ютерна презентація тощо.

Робота з навчально-методичною літературою, науковими джерелами і електронними ресурсами (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату).

Методи організації самостійної роботи: розв'язання завдань, виконання проєктів, індивідуальних і командних творчих завдань.

Лекції органічно поєднуються не лише з практичними заняттями, а й із самостійною роботою, яка полягає в самостійному опрацюванні теоретичного матеріалу, підготовці до практичних занять, пошуку необхідної інформації, підборі та огляді літературних джерел за заданою тематикою, виконанні індивідуальних завдань тощо. При цьому в освітньому процесі передбачено використання спеціальних методів, більш характерних для науково-дослідної роботи – експертного оцінювання, систематизації, екстраполяції, «мозкового штурму» тощо. В багатьох випадках такі методи є найбільш оптимальними для розв'язання конкретних навчальних завдань.

11. Методи контролю

Орієнтовні питання для підсумкового контролю та зразки тестів.

1. Психологічна сутність сім'ї як малої соціальної групи.
2. Відмінності сім'ї від інших малих соціальних груп.
3. Функції сім'ї, їх характеристика.
4. Типологія сім'ї.
5. Психологічна структура сім'ї.
6. Етапи життєдіяльності сім'ї; їх стисла характеристика.
7. Психологічні проблеми кожної фази сімейного життя; їх стисла характеристика.
8. Основні тенденції розвитку сучасної сім'ї.
9. Шлюб і сім'я. Психологічні умови стабільного шлюбу.
10. Мотивація шлюбно-сімейних стосунків та її особливості.
11. Особливості сімейного спілкування як чинник стабільності шлюбу і сім'ї.
12. Подружня сумісність як чинник сімейної стабільності.
13. Особливості подружньої адаптації до сімейного життя.
14. Вторинна негативна адаптація до сімейного життя та умови її подолання.
15. Готовність до взяття шлюбу як чинник його стабільності.
16. Складові готовності особистості до сімейного життя; їх стисла характеристика.
17. Психологічні проблеми підготовки молоді до сімейного життя.

18. Особливості психологічного клімату сім'ї.
19. Подружнє спілкування і його вплив на стабільність сім'ї.
20. Психологічне здоров'я сім'ї.
21. Умови підтримки і розвитку психологічного здоров'я сім'ї.
22. Рівні подружньої сумісності.
23. Фактори стабільності сім'ї.
24. Вплив сім'ї на формування особистості дитини.
25. Механізми сімейної соціалізації.
26. Підкріплення і його роль у становленні особистості дитини. Умови дефективного заохочення дітей батьками.
27. Стили сімейного виховання та їх характеристика.
28. Тип контролю і дисципліни в сім'ї та його роль у вихованні дитини.
29. Проблема оптимального стилю сімейного виховання
30. Домінуюча гіперпротекція та її стисла характеристика.
31. Сприяюча гіперпротекція та її стисла характеристика.
32. Гіпопротекція як стиль сімейного виховання.
33. Характеристика типів неадекватного батьківського ставлення.
34. Типові помилки сімейного виховання.
35. Причини неадекватного ставлення батьків до дитини.
36. Психологічні умови оптимізації стосунків батьків з дітьми.
37. Вплив сім'ї на формування батьківських настанов підростаючого покоління.
38. Фактори оптимізації сімейного спілкування.
39. Роль батьківської сім'ї в підготовці підростаючого покоління до сімейного життя.
40. Загальна характеристика методів вивчення сім'ї.
41. Методи психодіагностики сімейних стосунків та їх характеристика.
42. Особливості психодіагностики сім'ї на основі індивідуального підходу.
43. Особливості діагностики сім'ї на основі системного підходу.
44. Діагностика психологічних особливостей подружніх стосунків.
45. Методи вивчення стилів сімейного виховання.
46. Діагностика особливостей психологічного клімату сім'ї.
47. Можливості визначення рівня готовності особистості до сімейного життя
48. Цілі та завдання психологічної допомоги сім'ї.
49. Відмітні риси психологічного консультування і психотерапії.
50. Види психологічного консультування сім'ї.
51. Принципи психологічного консультування сім'ї.

52. Методи і прийоми психологічного консультування сім'ї.
53. Особливості психокорекції подружніх відносин.
54. Особливості психокорекції стосунків батьків з дітьми дошкільного віку.
55. Психокорекція стосунків батьків з дітьми шкільного віку.
56. Можливості психокорекції стосунків батьків з підлітками.
57. Механізми психокорекції сімейних відносин.
58. Принципи сімейної психотерапії.
59. Стадії сімейної психотерапії.
60. Суть спільної сімейної психотерапії.

Оцінювання семінарських занять За одне семінарське заняття студент може максимально отримати 2 бали (див. табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл балів за семінарські заняття

Вимоги	Бали
Повна відповідь, не заглядаючи у конспект (підручник)	5
Повна відповідь, заглядаючи у конспект (підручник); неповна відповідь; доповнення	3
Неправильна відповідь	0
Участь у груповій роботі	2

Максимально за семінарські заняття студенти упродовж семестру можуть отримати **28 балів**.

Оцінювання змістових модулів. Тести складаються на основі питань відповідних тем. Правильна відповідь за кожне тестове питання оцінюється в один бал. Модулі складають у модульний тиждень під час семінарських занять викладачеві, який проводить заняття. За кожен модуль студенти можуть максимально набрати 12 балів. У підсумку виводиться середнє арифметичне за три модулі. У підсумку за семестр студенти за тестові завдання можуть максимально отримати **12 балів**. **Оцінювання індивідуальної роботи:**
Реферат - 10б (4б – зміст; 2б – оформлення, відповідне до вимог; 4б – доповідь, презентація);

12. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Поточне тестування та самостійна робота													Підсумкови й тест (екзамен)	Сум а	
Змістовий модуль 1					Зміст. модуль 2				Змістовий модуль 3						
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T1 0	T1 1	T1 2	T1 3	T1 4	50	100
2	2	4	2	6	2	2	2	6	2	2	2	2	14		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів

Оцінювання знань студента здійснюється за 100-бальною шкалою (для екзаменів і

заліків).

- максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів з дисципліни, яка завершується екзаменом, становить за поточну успішність 50 балів, на екзамені – 50 балів;
- при оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

<i>Оцінка ECTS</i>	<i>Оцінка в балах</i>	<i>За національною шкалою</i>		
		<i>Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку</i>		<i>Залік</i>
A	90 – 100	5	<i>Відмінно</i>	<i>Зараховано</i>
B	81-89	4	<i>Дуже добре</i>	
C	71-80		<i>Добре</i>	
D	61-70	3	<i>Задовільно</i>	
E	51-60		<i>Достатньо</i>	

13. Методичне забезпечення :

8. *Андрейко Б.В.* Програма лекційних та практичних занять з дисципліни „Психологічний супровід сімей”.

1. *Andreyko B.V.* The emotional state of parents in the structure of the stages of the experience of having a child with developmental disabilities / *Andreyko B.V.* // Journal of education culture and society. Wroclaw University. VOL 6, № 2. 2016. С. 150-157.
2. *Andreyko B.V.* Psychological analysis of sociogram and biographical method for investigating parents of children with special educational needs disabilities / *Andreyko B.V., Subashkevych I.R.* // Journal of education culture and society. Wroclaw University. Vol. 11, № 2. 2020. С. 114-120. Link: <https://jecs.pl/index.php/jecs/issue/current>
3. *Островська, Л. Т. Музичко, Б. В. Андрейко.* Розроблення технологій психотерапії та реабілітації внутрішньо переміщених осіб та учасників ООС К.О. *Островська, Л.Т.*

- Музичко, Б.В. Андрейко Wydawca Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie Vol.6,N3.2021.Link: <https://ksse.pwsz.konin.edu.pl/wp-content/uploads/2021/06/KSSE-63.pdf>
4. Андрейко Б.В. Пренатальні аспекти спілкування матері і дитини як двох абсолютних комунікативних партнерів / Андрейко Б.В. // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць «Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету». Вип. 38. 2007. С. 259-260.
 5. Андрейко Б.В. Соціальні проблеми, що детермінують емоційні стани батьків дитини з порушенням розвитку / Андрейко Б.В. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки. Вип.1. 2016. С. 156-160.
 6. Андрейко Б.В., Островська К.О. Психотерапевтична робота з батьками дітей з особливими потребами з використанням короткотермінової терапії зосередженої на вирішенні BSFT / Андрейко Б.В., Островська К.О. //Психологічний часопис. Науково-практичний журнал Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. № 1(5). 2017. С. 5-17.
 7. Афанасьєва Т.М. Сімейні портрети. – К., 1984. – 140с.
 8. *Бондаренко О.Ф.* Психологічна допомога особистості. - Харків, 1996.
 9. *Бондарчук О.І.* Психологія сім'ї: Курс лекцій. - К.: МАУП, 2001. - 96с.
 10. Леви В.Л. Нестандартна дитина. – К., 1991. – 220с
 11. Глива Є. Вступ до психотерапії. – К.: Кондор, 2004. – 530 с.
 12. Основи психотерапії: навчальний посібник // За ред.. К. В. Седих, О. О. Фільц – К.: Академвидав, 2016.- 192.с.
 13. Католик Г. Дитяча та юнацька психотерапія. – Львів: Астролябія, 2009. – 216 с.
 14. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. – К.:Центр навч. літератури, 2019. – 424 с.
 15. Ільїна Н. М. Клінічна психологія. – Суми: університетська книга, 2020. – 163 с.
 16. Психологія сім'ї / Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А. та ін.; За заг. ред. В.М. Поліщука. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2008. – 239 с.
 17. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. – К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 1998. – 181 с.
 18. *Варій М.Й.* Психологія особистості: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.

14. Міждисциплінарні зв'язки.

Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з дисциплін «Вікова психологія», «Загальна психологія», «Психологічне консультування», «Основи психотерапії та психокорекції», «Гендерна психологія»